

RASPAD JUGOSLAVIJE- KOSOVSKI ČIN

Početak rata u bivšoj Jugoslaviji obeležila je scena koja je na najbolji način pokazala apsurdnost svega što se dešavalo. Kada je u junu 1991. godine Slovenija, tada jedna od republika bivše Jugoslavije, odlučila da proglasi nezavisnost, jugoslovenska vlada (na čijem čelu se nalazio Hrvat) poslala je vojne trupe da zauzmu granične prelaze. U vojnu akciju su poslali golobradi mladići iz cele bivše Jugoslavije od kojih je većina imala 18 godina i bila nepripremljena i neopremljena za vojnu akciju. Njima su se suprostavili pripadnici Teritorijalne odbrane Slovenije (nazivali su ih "teritorijalcima"), koju su činili građani. U jednom trenutku mladi vojnici su se našli ispred jednog graničnog prelaza koji su branili teritorijalci. Reporter televizije je došao do jednog vojnika koji je ležao u travi kraj puta i pitao ga **"šta se dešava"**? Mladi vojnici iskreno mu je odgovorio: **"Šta ja znam? Oni kao hoće da se otcepe, a mi im kao ne damo!"**

Dvadeset godina kasnije na graničnim prelazima, ovaj put između Kosova i Srbije, odigrava se slična predstava. Sve je počelo 16. septembra kada je misija Evropske unije (EU) na Kosovu preuzela dva granična prelaza, Jarinje i Brnjak, od međunarodnih vojnih snaga (KFOR). Ova dva prelaza između Kosova i Srbije se nalaze na severu Kosova koje naseljava srpsko stanovništvo.

Njih je kontrolisao KFOR od jula ove godine, kada su izbili sukobi između specijalne kosovske policijske jedinice ROSU, koja je sastavljena isključivo od Albanaca i lokalnog srpskog stanovništva.

U ovom sukobu, kome je prethodio pokušaj ROSU da zauzme granične prelaze, ubijen je jedan policajac, a granični prelaz Jarinje je spaljen i uništen. Sporazum po kome su snage KFOR-a kontrolisale prelaze istekao je 15. septembra. Beograd i Priština su, u međuvremenu, 2. septembra u Briselu postigli dogovor u vezi sa carinskim pečatima, odnosno pristali na kompromisni predlog EU. Problem oko nepriznavanja kosovskih carinskih pečata od strane Srbije doveo je do odluke Vlade u Prištini u julu da se zabrani uvoz robe iz Srbije na teritoriju Kosova. Pošto ta odluka nije poštovana na dva prelaza na severu Kosova, kosovska vlada je odlučila da ih silom zauzme. Policijska akcija se završila fijaskom, smrću policajca, sukobima sa lokalnim srpskim stanovništvom i paljenjem carinskog prelaza, a KFOR je morao da preuzme odgovornost za kontrolu tih prelaza kako bi nemiri prestali. Dogovor u vezi carinskog pečata omogućio je da srpska roba ponovo može da ulazi na Kosovo, kao i da kosovska roba prvi put posle 2008. godine može da prolazi kroz Srbiju. Ali kako to obično biva kada sukob izbije na površinu isplivaju svi problemi, tako da rešavanje uzroka sukoba ne znači da će nastati mir. Tako je bilo i ovom slučaju.

Obnovljena je privredna saradnja Srbije i Kosova, ali su problemi i barikade ostali. Razlog je u tome što sporazum iz Brisela ipak nije rešio ključni problem. Beograd, prelaze između Kosova i Srbije smatra administrativnim prelazima, a Priština međunarodnim prelazima između dve države. U skladu sa tim za Beograd je prihvatljivo da se na prelazima koje smatra unutrašnjim, nalaze samo pripadnici Euleksa, dok Priština hoće na njima svoje carinike i policajce.

To su uslovi u kojima je odigrana nova predstava koja po apsurdnosti podseća na onu od pre dvadeset godina. Evropska unija je preko misije Euleks preuzela dva granična prelaza ali je, kako bi zadovoljila Vladu u Prištini, odnosno dobila njenu podršku za tu akciju, obezbedila da na njima simbolično budu prisutni po jedan kosovski policajac i carinik!? EU je očekivala da će “simbolično” prisustvo po jednog kosovskog policajca i carinika na prelazima i činjenica da će operativan posao carinjenja i kontrole “obavljati” pripadnici Eulex policije i carine, biti dovoljni da lokalni Srbi i Beograd prihvate takvo rešenje. Prisustvo kosovske carine i policije omogućilo je Vladi **Hašima Tačija** da skoro neprimetno ukine odluku o zabrani ulaska srpske robe na teritoriju Kosova. Za razliku od situacije iz jula, kada je kosovski premijer na konferenciji za novinare slavodobitno objavio da je zabranjen ulazak robe iz Srbije na Kosovo, sada se ne bi ni znalo da je odluka o zabrani ukinuta da novinari nisu primetili da su kamioni iz Srbije počeli da ulaze na Kosovo. Lokalni Srbi, kao ni Beograd nisu bili spremni da prihvate makar i simbolično prisustvo kosovske policije i carine na dva granična prelaza na severu Kosova.

Njihov odgovor je bio – blokada prelaza kao i svih puteva na severu Kosova sve dok pripadnici kosovske carine i policije napuste prelaze. KFOR je blokadu prihvatio iznenađujuće mirno, odmah saopštavajući da neće učiniti ništa protiv dok god akcija nije nasilna. Međunarodne vojne snage su našle rešenje – svoje vojnike na dva granična prelaza, koja se nalaze u potpunom okruženju Srba, snabdeva iz vazduha – helikopterima. Tako su lokalni Srbi prvi put od povlačenja srpske vojske i policije 1999. godine mogli da kažu da kontrolišu sever Kosova. Lokalnim Srbima komunikacija sa Srbijom nikada nije predstavljala problem – ona se nesmetano odvija preko alternativnih graničnih prelaza. Vlada Srbije je saopštila svojim građanima da “kontroliše situaciju na Kosovu” (!?), a vratila je sever Kosova u poreski sistem Srbije.

Javnost skoro da nije primetila da su Vlada Srbije i lokalni Srbi prihvatili da se na graničnim prelazima, čak i onima na severu Kosova, naplaćuje carina. Njihov zahtev više nije da se carina ne naplaćuje, već da je ne naplaćuju kosovski policajci i carinici kao i da prihod od carine bude korišćen na severu Kosova za razvoj njihovih opština.

Posledice prihvatanja da se plaća carina su višestruke. To ne mora da znači da lokalni Srbi i srpska Vlada priznaju nezavisnost Kosova, jer postoje države u svetu sa različitim carinskim i poreskim sistemima. Zahtev da novac naplaćen od carine ostaje na severu Kosova znači da lokalni Srbi žele značajnu autonomiju, veću nego što je imaju prema Ahtisarijevom planu (plan posrednika UN i bivšeg finskog predsednika **Martija Ahtisarija** na osnovu koga je proglašena nezavisnost Kosova i usvojen Ustav) u odnosu na Prištinu, kako bi

sami odlučivali o svojoj sudbini. Na kraju, ukoliko bi vlada Kosova prihvatila taj zahtev Srba, legitimno bi mogla da postavi pitanje kojim će se lokalnim samoupravama uplaćivati novac od carine prikupljen na severu Kosova? Jednostavno rečeno, vlada Kosova bi mogla da traži da se na severu Kosova održe lokalni izbori u organizaciji Prištine, a to je put ka ukidanju “paralelnih struktura vlasti” na severu Kosova koje sada imaju lokalni Srbi, a što je inače uslov Nemačke da Srbija nastavi svoj put evropskih integracija.

Dakle, u ovoj predstavi koja se igra na Kosovu imamo naizgled napetu situaciju, barikade, građane i KFOR na ulici, što na prvi pogled izgleda kao da će rat da izbije svakog časa. S druge strane, sve strane su učinile više kompromisa poslednjih dana nego godinama unazad. Situacija je takva da su svi akteri predstave u domaćoj javnosti “proglasili pobjedu”. Vlada Hašima Tačija kaže da su kosovski carinici i policajci prvi put od proglašenja nezavisnosti Kosova na graničnim prelazima na severu Kosova. To što tamo ne rade ništa, što je prisutan po jedan carinik i policajac, kao i što su potpuno opkoljeni lokalnim Srbima je nevažno. Tačiju treba “atmosfera pobjede” da bi nezapaženo prošla odluka njegove Vlade o ukidanju zabrane prometa robe sa Srbijom od koje Srbija zarađuje skoro 500 miliona dolara godišnje, a Kosovo svega par desetina miliona dolara. Srbi sa severa Kosova kažu da su sprečili dolazak kosovskih carinika i policajaca na granične prelaze i da potpuno kontrolišu deo Kosova na kome žive. Činjenica da ne mogu da koriste glavne puteve je nevažna, jer se njihova komunikacija sa Srbijom odvija nesmetano preko alternativnih prelaza.

Evropska unija kaže da kontroliše dva carinska prelaza i da ne dozvoljava preko njih nikakav “nezakonit” promet. EU ne interesuje što se promet između Srbije i Kosova na severu odvija neometano pored ta dva “kontrolisana”. Srpska vlada kaže da je aktivno stala uz svoje građane na severu Kosova i da nije dozvolila da prelazi na severu postanu međunarodni. Na kraju, KFOR može da kaže da je zaštitio dva granična prelaza i da je obezbedio mir i sigurnost na Kosovu i pored toga što se na severu Kosova kreće samo vazduhom. Dakle, svi su “pobedili”. Jedino su obični građani, kako Srbi tako i Albanci na gubitku.

Sve strane u kosovskoj predstavi veoma vode računa da ne pređu “crvene linije” posle kojih nema povratka.

Kosovska vlada je odustala od pokušaja da na silu zauzme sever Kosova nadajući se da će to za njih da učini EU, vršeći pritisak na Srbiju u vezi sa procesom evropskih integracija. Lokalni Srbi sa severa Kosova pažljivo vode računa da njihov protest bude miran i nenasilan jer bi svaka upotreba sile i oružja dala povod KFOR-u da pokrene akciju protiv njih. KFOR veoma vodi računa da ne uđe u sukob sa mirnim i nenaoružanim civilnim srpskim stanovništvom na Kosovu. Sukob sa civilima naneo bi NATO-u nenadoknadivu štetu, ako ne računamo da vojska nikada nema šansi u sukobu sa civilnim stanovništvom koje koristi metode nenasilnog otpora. Pored toga, ne treba zaboraviti da je komandant KFOR-a nemački general, kao i da glavninu trupa na severu čine nemački vojnici.

Nemačka javnost je veoma osetljiva na angažovanje svojih vojnih trupa van granica Nemačke, tako da bi svaki sukob koji bi doveo u opasnost nemačke vojnike mogao lako da postane predizborna tema, neprijatna po tamošnju vlast. Srbija se trudi da stane iza svojih sunarodnika na severu Kosova, ali da pri tom ne pokvari odnose sa Evropskom unijom od koje očekuje kandidaturu za svoje članstvo u oktobru i datum za početak pregovora o pristupanju Uniji pre izbora.

U ovom trenutku niko ne može da proceni kako će se razvijati kriza na Kosovu. Problem sa krizama ove vrste je što jedan nepredviđen događaj ili jedan incident može da pokrene nezaustavljiv talas nasilja i sukoba. Jednostavno rečeno, svi akteri krize na Kosovu sede na buretu baruta sa šibicom u ruci. Drugi problem je što je kriza podigla očekivanja kod stanovništva na Kosovu, kako Albanaca tako i Srba. Kada budu postignuti kompromisi, tada političari koji budu nosioci takvih dešavanja mogu veoma lako da postanu političke žrtve, jer će javnost procenjivati da su bili isuviše popustljivi. Srpska strana ima jedan dodatni problem. Nejasno je koliko zaista zvanični Beograd kontroliše lidere na severu Kosova. U odnosu na krizu u julu, kada je pregovarač Beograda **Borko Stefanović** u razgovorima sa Prištinom igrao glavnu ulogu kako u medijima tako i na barikadama, odnosno u razgovorima sa KFOR-om, sada se primećuje da glavnu ulogu igraju lokalni lideri – predsednici srpskih opština na severu Kosova. Činjenica je da je kriza koja je izbila u julu ove godine zbližila zvanični Beograd i lidere lokalnih Srba sa severa Kosova i da bi svako rešenje koje Beograd podrži bez saglasnosti Srba sa severa moglo da dovede do optužbi

protiv srpske Vlade da je “izdala” Srbe na Kosovu. Takve optužbe u predizbornoj kampanji Vladi nisu potrebne.

Kriza koja je izbila letos i koja još uvek traje, pokazala je da Kosovo više neće moći da živi kao poslednje tri godine. Pokrenuti su mnogi procesi koji su bespovratni. Već sada su jasne neke činjenice:

Prvo, Kosovo nije uspeo da zaživi kao nezavisna država koja je članica svih međunarodnih organizacija. Vlast u Prištini se nalazi pod međunarodnim protektoratom, ne kontroliše potpuno svoju teritoriju i srpska manjina na Kosovu ne prihvata činjenicu da živi u nezavisnoj državi. Nijedan od ovih problema Priština ne može da reši bez dogovora sa Srbijom.

Kratko rečeno, potpuno je nevažno koliko će zemalja priznati nezavisnost Kosova. Dok to ne učini Srbija – Kosovo nije zaokruženo kao država.

Drugo, Srbi koji žive na Kosovu ne prihvataju nezavisnost srpske pokrajine. Kriza je ujedinila srpsko stanovništvo i omogućila mu da izraste u snažnu političku snagu. Vlada u Prištini propustila je priliku da pokaže Srbima na delu da su deo kosovskog društva. U mesta u kojima žive Srbi uloženo je malo, Srbi ne dobijaju posao u javnim preduzećima, čak ni u meri koju im garantuju Ustav i zakoni Kosova; nije obezbeđena sigurnost kretanja i zapošljavanja na celoj teritoriji Kosova. Srpska manjina nije ravnopravna sa albanskom većinom i to je veoma neprijatna činjenica za Vladu Hašima Tačija.

Kosovska vlast je propustila priliku da uspostavi dobar odnos sa Srbima koji žive van severa Kosova, a koji čine više od polovine srpske populacije na Kosovu. Pored toga, kosovska vlast skoro da ništa nije učinila da se preko dve stotine hiljada Srba koji žive u izbegištvu u Srbiji od 1999. godine vrata na Kosovo. Dakle, kosovska vlast je nepripremljena dočekala ovu krizu, a kroz nju je za partnera sa srpske strane dobila lidere Srba sa severa Kosova koji sada govore u ime svih Srba na Kosovu. Srbi sa severa Kosova su se opredelili za nenasilni otpor i neprihvatanje institucija nove države. Oni su tokom krize izrasli u samostalnu političku snagu koja pokazuje samostalnost i u odnosu prema Beogradu. Bez dogovora sa njima, nema rešenja na Kosovu.

Treće, međunarodna zajednica, posebne zemlje koje su "sponzori kosovske nezavisnosti", poput Sjedinjenih američkih država (SAD), Velike Britanije, Nemačke i Francuske, moraju da uvažavaju činjenicu da Kosovo može da počne da živi kao nezavisna država samo ako Srbi to prihvate. Te zemlje u ovom trenutku problem pokušavaju da reše pojačanim pritiskom na Srbiju, odnosno uslovljavanjem njenih evropskih integracija ukidanjem paralelnih institucija Srba na Kosovu. Pokazalo se da taj način pritiska na Srbiju ne može da da rezultat koji velike sile očekuju. Vlada u Beogradu želi da nastavi evropske integracije, ali ne može da u izbornoj kampanju "izvrši političko samoubistvo" i odrekne se Srba na Kosovu. Tokom trajanja krize, Kosovo je ponovo postalo važna tema u Srbiji, informacijama sa severa i barikadama počinju sve vesti i Vlada veoma mora da vodi računa o svom odnosu prema Srbima na

Kosovu kako ne bi imala štetu u predizbornoj kampanji.

Čini se da je vreme da najvažnije zemlje međunarodne zajednice shvate da se Srbi koji žive na Kosovu ne mogu na silu naterati da prihvate Kosovo kao nezavisnu državu.

Oni protestuju na isti način na koji su kosovski Albanci bojkotovali Srbiju u periodu od 1989 – 1999. godine kada nisu učestvovali na izborima u Srbiji i odbijali čak decu da šalju u srpske škole. Ako je takav albanski protest protiv Srbije bio demokratski čin i izražena volja naroda tada se sadašnje odbijanje Srba da učestvuju na kosovskim izborima mora razumeti na isti način. Dakle, biće neophodan novi dogovor o Kosovu koji će morati da uvažava zahteve Srba u smislu jače autonomije. Biće neophodno da se prizna da plan Martija Ahtisarija, posebno u domenu zaštite Srba, nije dovoljan i da ga treba doraditi. Možda je vreme za međunarodnu konferenciju o Kosovu koja bi po ugledu na Dejtonsku konferenciju (dogovor u Dejtonu kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini) rešila probleme koji postoje?

Četvrto, Vlada u Prištini će morati da razume da - ako zaista želi da ima državu tada probleme u svojoj zemlji mora da rešava samostalno uvažavajući svakog stanovnika bez obzira da li je Srbin, ili Albanac, a ne da čeka da joj svaki problem reše SAD ili EU. Ako, kosovski Albanci žele da kosovski Srbi prihvate Kosovo kao nezavisnu državu, moraju da učine mnogo konkretnih poteza kojima bi povratili poverenje Srba.

Tako bi na najbolji način demantovali optužbe da ne rade ništa u pravcu integracije i povratka Srba u kosovsko društvo kako bi se što više Srba iselilo u Srbiji, a Kosovo postalo umesto multietničkog društva jednonacionalno. Tu se naravno postavlja i pitanje da li je za takvu ulogu podesan sadašnji kosovski premijer Tači, koga Srbi optužuju za ratne zločine i trgovinu organima zarobljenih Srba tokom sukoba na Kosovu?

Peto, Vlada u Beogradu će morati da omogući Srbima na Kosovu da se samostalno organizuju i da donose odluke u svom najboljem interesu. Upotreba kosovskih Srba i Kosova u dnevnoj politici neće pomoći da se trajno reše problemi Srba na Kosovu.

Ukoliko svi akteri kosovske predstave budu razumeli šta se danas dešava na Kosovu i budu spremni da koriguju svoju politiku, isprave greške i vredno rade ka stabilizaciji stanja, tada se može očekivati da kosovska kriza, koja je danas u toku, bude poslednja u bivšoj Jugoslaviji. U tom slučaju ima nade za evropsku budućnost Srbije, Kosova i čitavog zapadnog Balkana, kao i za istorijski dogovor i pomirenje Srba i Albanaca.